MALTA

QORTI TA' L-APPELL

**S.T.O. PRIM IMHALLEF
SILVIO CAMILLERI**

**ONOR. IMHALLEF
GEOFFREY VALENZIA**

**ONOR. IMHALLEF
GIANNINO CARUANA DEMAJO**

Seduta tad-19 ta' April, 2012

Appell Civili Numru. 37/2003/2

Maria Theresa xebba Spiteri f'isimha proprju u għan-nom ta' ħutha msefrin Francis, Alessio, Josephine mart Nazzareno Galea, u Carmela mart Joseph Spiteri, aħwa Spiteri; u b'nota tat-28 ta' Diċembru 2010, Anthony Spiteri assuma l-atti tal-kawża minflok Maria Theresa Spiteri li tinsab temporanjament msiefra; Emanuel Spiteri, Anthony Spiteri, Paola xebba Spiteri, Mary Rose mart Alfred Carabott, u Eugenia mart Paul Galea, aħwa Spiteri lkoll ulied il-mejjet Paul Spiteri; u b'digriet tat-3 ta' Ġunju 2010 il-ġudizzju ġie trasfuż f'isem Maria Theresa Spiteri minflok Paola xebba Spiteri li mietet fil-mori tal-kawża; Antonia mart Victor Mercieca f'isimha proprju u għan-nom ta' ħuha msiefer Carmelo Buttigieg; Rose xebba Buttigieg,

aħwa Buttigieg ulied il-mejta Concetta Buttigieg; Michael Buttigieg, u Josette mart Coronato Said, aħwa Buttigieg ulied il-mejjet Francis Buttigieg; Diana mart Paul Spiteri, Rose mart Alfred Mansueto f'isimha u għan-nom ta' ħuha msiefer Joseph Sultana, aħwa Sultana lkoll ulied il-mejta Carmela Sultana; Mary, xebba, u Robert f'ismu proprju u għan-nom ta' ħutu msefrin Edward, Francis, Mario, Michelino sive Lino, Rosanne mart Eugene Teddy, aħwa Spiteri lkoll ulied il-mejjet Joseph Spiteri

versus

Carmelo u Josephine konjuġi Cauchi

1. Dan huwa appell tal-konvenuti minn żewġ sentenzi, mogħtija waħda fis-26 ta' Ottubru 2004 ["l-Ewwel Sentenza"] u l-oħra fis-17 ta' Ġunju 2011 ["is-Sentenza Finali"], mill-Qorti tal-Maġistrati (Għawdex), Superjuri, Ġurisdizzjoni Ġenerali, li bihom ġew miċħuda l-eċċezzjonijiet tal-konvenuti u ntlaqgħu t-talbiet tal-atturi f'*actio manutentionis*.

2. L-atturi, wara li fissru illi għandhom il-pussess ta' ishma maqsuma ta' raba' u illi l-konvenuti immolestawhom f'dan il-pussess b'atti magħmula anqas minn sena qabel ma nfetħet il-kawża, talbu illi l-qorti:

i. tgħid illi l-konvenuti b'għemilhom immolestawhom fil-pussess meta daħlu fir-raba', ħadmuh, neħħew il-qsami u għalqu d-daħla tal-atturi bil-ġebel; u

ii. tikkundanna lill-konvenuti sabiex iroddu lill-atturi l-pussess ta' ħwejjiġhom billi jinżammu milli jkomplu jidħlu fir-raba', iħalluh ħieles għall-atturi u jreġġgħu kollox kif kien qabel ma daħlu fir-raba' l-ewwel darba.

3. Il-konvenuti ressqu dawn l-eċċezzjonijiet, fost oħrajn:

i. preliminarjament, l-*actio manutentionis* jista' jinqeda biha biss il-pussessur li jiġi molestat fil-pussess tiegħu iżda jibqa' fil-pussess li jitlob li jiġi mantnut u protett; ma tistax għalhekk tintlaqa' talba għar-radd lura tal-pussess;

ii. l-atturi jew l-awturi tagħhom kellhom titolu ta' qbiela fuq ir-raba' mingħand l-awturi tal-konvenut, iżda kienu

irrinunzjaw minjeddhom għall-qbiela u għalhekk illum ma għandhom ebda tip ta’ pussess;

iii. il-konvenut beda jaħdem ir-raba’ f’Novembru 2003 u llum għandu l-pussess tagħha *animo domini*; għalhekk ma tistax tirnexxi l-*actio manutentionis* jew kull azzjoni pussessorja oħra, u l-atturi jistgħu jinqdew biss b’azzjoni petitorja;

iv. l-azzjoni waqgħet bi “preskrizzjoni” taħt l-art. 534 tal-Kodiċi Ċivili.

4. Bl-Ewwel Sentenza l-ewwel qorti ċaħdet l-eċċezzjoni preliminari (u eċċezzjoni oħra li minnha ma sarx appell) għal raġunijiet li fissrithom hekk:

«… … … il-konvenuti qed jikkontendu illi l-*actio manutensionis* m’hijiex ammissibbli għall-każijiet fejn l-attur ikun qiegħed jitlob li jiġi repristinat fil-pussess. Huwa minnu illi dan huwa proprju dak illi qed jitolbu l-atturi fit-tieni talba tagħhom. … … … Huwa evidenti … illi anke f’kawża bħal dik ittentata mill-atturi, it-talba għar-reintegrazzjoni fl-istat oriġinali hija permessa, anzi … xi kultant anke indispensabbli biex l-attur jerġa’ jiġi fit-tgawdija li kien fiha oriġinarjament.»

5. Fis-Sentenza Finali mbagħad l-ewwel qorti sabet illi hemm l-elementi kollha biex tirnexxi l-azzjoni – il-pussess ta’ immobbli, il-molestja u l-azzjoni mibdija fi żmien sena mill-molestja – u għalhekk ċaħdet l-eċċezzjonijiet fil-meritu u laqgħet it-talbiet tal-atturi.

6. Il-konvenuti appellaw minn dawn iż-żewġ sentenzi, iżda qabel ma tqis il-meritu tal-appell il-qorti sejra tqis il-kwistjoni mqanqla mill-konvenuti waqt is-seduta tad-9 ta’ Jannar 2012 meta osservaw illi “l-iżball fl-okkju [tas-sentenza] jġib … l-annullament tas-sentenza”. L-“iżball” imsemmi mill-konvenuti sar għax waqt is-smigħ tal-kawża saret assunzjoni tal-atti f’isem parti li siefret u saret ukoll trasfużjoni tal-ġudizzju f’isem parti oħra li mietet, u l-annotazzjonijiet relativi ma nġibux fl-okkju.

7. Il-materja hija regolata bl-art. 790 tal-Kodiċi ta’ Organizzazzjoni u Proċedura Ċivili:

790. Meta quddiem qorti fi grad ta’ appell tinġieb ’il quddiem eċċezzjoni tan-nullità tas-sentenza appellata, dik l-eċċezzjoni ma għandhiex tintlaqa’ jekk is-sentenza tkun ġusta fis-sustanza tagħha, ħlief jekk l-eċċezzjoni tkun ibbażata fuq nuqqas ta’ ġurisdizzjoni jew fuq nuqqas ta’

ċitazzjoni, jew fuq illeġittimità ta' persuna jew fuq li s-sentenza tal-ewwel qorti hija *extra petita* jew *ultra petita* jew fuq kull difett ieħor li jippreġudika l-jedd ta' smigħ xieraq.

8. In-nuqqas fl-okkju ma huwa ebda wieħed min-nuqqasijiet imsemmija f'dan l-artikolu u ma ippreġudika b'ebda mod il-jedd għal smigħ xieraq billi l-partijiet kollha huma notifikati u ma sar xejn minn wara daharhom. Fadal biss li naraw jekk is-sentenza hijiex "ġusta fis-sustanza tagħha", u dan inkunu nafuh wara li nqisu l-meritu tal-appell.

9. Ngħaddu għalhekk biex inqisu l-appell tal-konvenuti fil-meritu.

10. L-aggravju tal-konvenuti kontra l-Ewwel Sentenza safejn ċaħdet l-eċċezzjoni dwar il-leġittimazzjoni tal-atturi biex imexxu l-azzjoni ta' manutenzjoni huwa mfisser hekk:

«… … … l-appellanti kienu ikkontendew illi l-*actio manutentionis* m'hijiex ammissibbli għall-każijiet fejn l-attur ikun qiegħed jitlob li jiġi repristinat fil-pussess. Fil-fatt l-ewwel qorti stess tgħid fis-sentenza parzjali tagħha "Huwa minnu illi dan huwa proprju dak illi qed jitolbu l-atturi fit-tieni talba taghhom", iżda minkejja dan ċaħdet xorta waħda l-eċċezzjoni tal-appellanti.

«L-*actio manutentionis* hija disponibbli biss għall-pussessur li jiġi molestat fil-pussess tiegħu iżda jibqa' fil-pussess u jitlob li jiġi mantnut u protess fil-pussess tiegħu; hija għaldaqstant insostenibbli talba għar-ripristinu fil-pussess fil-kuntest ta' *actio manutentionis* billi talba għal dikjarazzjoni ta' molestja fil-pussess u talba għar-ripristinu fil-pussess huma inkonċiljabbli ma' xulxin.

«… … … l-appellanti jidhrilhom illi billi l-atturi permezz tat-tieni talba tagħhom talbu li [l-konvenuti] jiġu kundannati jirripristinaw lill-atturi fil-pussess ta' ħwejjiġhom huma *se mai* messhom eżerċitaw l-*actio spolii* billi l-*actio manutentionis* hija intiża biex twaqqaf il-molestji li tkun qiegħda tagħmel parti oħra iżda żgur mhux biex tirreintegra l-pussess billi hi immirata biex tassikura l-godiment paċifiku tal-pussess u biex tinibixxi kull att li jittraduċi ruħu f'ostakolu għall-iżvolġiment tal-eżerċizzju tad-dritt sostantiv tal-pussess li jirrendiha azzjoni konservattiva tal-pussess u immirata għaċ-ċessazzjoni tal-molestja … … …»

11. Tassew illi l-azzjoni ta’ manutenzjoni tingħata biss lil min għandu l-pussess, ta’ liema xorta jkun, u għalhekk min tilef il-pussess ma għandux leġitimazzjoni attiva għal din l-azzjoni. Min iżda jitneżża’ materjalment mill-pussess ma jitlifx il-pussess legali minnufih għax iżomm il-pussess *solo animo* għal sena. Fil-fatt, id-dottrina kontinentali tislet l-argument illi *possessio animo retinetur* mill-art. 2243 tal-Kodiċi Ċivili franċiż dwar il-ksur tal-preskrizzjoni akkwiżittiva minħabba telfien tal-pussess:

« **2243.** Vi ha interruzione naturale quando il possessore è privato, per più di un anno, del godimento della cosa, sia dall’antico proprietario, sia da un terzo.»

12. Dan jikkorrespondi mal-art. 2124 tal-Kodiċi Ċivili taljan tal-1865:

« **2124.** È interrotta naturalmente, quando il possessore viene privato per più d’un anno del godimento della cosa.»

13. Jikkorrespondi wkoll mal-art. 2127 tal-Kodiċi Ċivili tagħna:

« 2127. Il-preskrizzjoni tinkiser meta l-pussessur jiġi mneħħi, għal iżjed minn sena, mit-tgawdija tal-ħaġa, sew jekk mis-sid sew jekk minn ħaddieħor.»

14. Baudry-Lacantinerie u Tissier ifissru kif, b’applikazzjoni ta’ dawn l-artikoli, il-pussess jitqies miżmum għal sena, għalkemm ikun intilef materjalment:

«La perdita del possesso può essere forzata. La regola si applica in modo diverso a seconda che si tratta di un immobile o di una cosa mobile. Per gli immobili la perdita del possesso suppone che un terzo abbia acquistato il possesso, o che la cosa non sia più suscettibile di possesso. Così un terzo si impadronisce della nostra cosa a nostra insaputa oppure ne espelle colui che la occupava in nostro nome, o ci impedisce di entrarvi; il nostro possesso è perduto se non giungiamo a farcelo restituire mediante l’azione possessoria: questa azione può essere esercitata durante un anno; ne risulta che il possesso non è definitivamente perduto se non quando l’occupazione della cosa è durata più di un anno (articolo 2243) [Cod. civ. it. art. 2124].[1]»

---

1 *Trattato Teorico-Pratico di Diritto Civile*, Vol. XXVIII – *Della Prescrizione*, §233 *b*.

15. Il-pussess jitqies mhux miksur bħala konsegwenza tal-fatt illi, sakemm tgħaddi s-sena, il-pussessur jista' jikseb lura l-pussess, mhux bl-*actio spolii*, li tista' ssir biss fi żmien xahrejn, iżda appuntu bl-*actio manutentionis*. Huwa għalhekk illi, sa żmien sena, l-pussessur jitqies li għadu pussessur – u li l-pussess tiegħu jibqa' mhux interrott – b'mod li jibqa' leġittimat biex imexxi bl-azzjoni ta' manutenzjoni. Li kieku l-pussessur ma jkollux dan ir-rimedju sa żmien sena – kif qegħdin jippretendu l-konvenuti – l-art. 2127 jiġi stultifikat, għax il-pussessur ma jkun jista' jinqeda b'ebda rimedju biex jikseb lura l-pussess f'dik is-sena li matulha jitqies li għadu mhux miksur il-pussess. Jekk ma jinqediex bl-*actio spolii* fi żmien xahrejn, ma jkunx jista' jinqeda lanqas bl-*actio rei vindicatoria* fl-għaxar xhur li jkun fadal mis-sena għax ikun għadu ma sarx sid billi l-użukapjoni tkun għadha għaddejja. Mela tifdallu biss l-*actio manutentionis* li mingħajrha l-art. 2127 ikun sar għalxejn.

16. Dan l-aggravju huwa għalhekk miċħud.

17. It-tieni agravju jolqot iċ-ċaħda tal-eċċezzjoni ta' "preskrizzjoni" taħt l-art. 534 tal-Kodiċi Ċivili. Din il-preskrizzjoni, jew, aħjar, dekadenza, hija dik ta' sena li tolqot l-azzjoni ta' manutenzjoni, u l-ewwel qorti kienet immotivat id-deċiżjoni tagħha hekk:

«Fiċ-ċitazzjoni tagħhom l-atturi jgħidu li l-azzjonijiet lamentati seħħew f'Novembru 2002 u reġgħu rrepetew ruħhom f'Jannar sussegwenti. Kif ġà rajna l-konvenut qal f'iżjed minn okkażjoni waħda li huwa daħal fl-għalqa *de quo* biex jagħmel il-ħwejjeġ indikati mill-atturi f'Novembru 2002. Il-kawża preżenti ġiet intavolta fis-7 ta' April 2003 u għalhekk *entro* t-terminu ta' sena konċess mil-liġi. In sostenn ta' din l-eċċezzjoni tiegħu l-konvenut ressaq żewġ xhieda biex igħidu li kienu xtraw siġra tal-palm u xi kanali tal-ilma li allegatament kienu jinsabu fl-għalqa in kwistjoni, u dan snin qabel ma ġiet istitwita l-kawża preżenti. Dan kollu ma jneħħi xejn però mill-fatt li sakemm il-konvenut daħal u għamel il-ħwejjeġ lamentati mill-atturi, din l-għalqa kienet għadha fil-pussess tagħhom u kienet qed tiġi regolarment ikkultivata minnhom, tant li l-atturi bilkemm laħqu qalgħu l-patata li kellhom miżrugħa hemmhekk, li l-attur [*recte*, il-konvenut] ma daħalx biex jagħmel l-atti indikati.»

18. Il-konvenuti jgħidu illi d-*dies a quo* għall-għanijet tad-dekadenza hija meta jseħħ l-ewwel att ta' molestja u mhux meta sseħħ l-aħħar molestja, u jkomplu jfissru, b'referenza għax-xiehda, meta seħħew atti oħra ta' molestja qabel dak ta' Novembru 2002 imsemmi mill-ewwel qorti.
19. L-asserzjoni tal-konvenuti illi ż-żmien ta' dekadenza jibda jgħaddi mill-ewwel att ta' molestja – bħallikieku min darba kien molestat fil-pussess u ma jmexxix fi żmien sena minn dik l-ewwel molestja jitlef għal dejjem u *ad æternum* il-jedd ta' azzjoni – hija ħażina. Li jitlef wara sena huwa l-jedd ta' azzjoni dwar dik il-molestja iżda – sakemm ma jkunx tilef il-pussess – jekk issir molestja oħra jkun jista' jmexxi dwar dik l-aħħar molestja. Naturalment, jekk il-molestja tneżżgħu għalkollox mill-pussess, il-pussessur irid bilfors imexxi fi żmien sena minn dik il-molestja, għax inkella ma jibqax pussessur u, la ma jibqax pussessur, ma jistax wara li tgħaddi dik is-sena jkun vittma ta' molestja ta' pussess li ma għandux. Iżda jekk il-pussessur, għalkemm molestat, għar-raġunijiet tiegħu ma jmexxix fi żmien dik il-molestja, ma jfissirx b'hekk illi ma għandux tutela ġudizzjarja kontra atti ta' molestja li jsiru wara.
20. Għalkemm hemm konflitt ta' xiehda dwar jekk, wara l-ewwel atti ta' molestja, l-atturi żammewx il-pussess, l-ewwel qorti, wara li qieset sew ix-xiehda, kienet tal-fehma illi kien biss f'Novembru tal-2002 illi l-atturi tneżżgħu għalkollox mill-pussess. Din il-konklużjoni ta' fatt hija kompatibbli max-xiehda fil-proċess u ma hemm xejn irraġonevoli fiha. Din il-qorti ma hijiex sodisfatta illi ntwerew raġunijiet biżżejjed gravi biex ma taqbilx ma' din il-konklużjoni ta' fatt li waslet għaliha l-ewwel qorti, li wara kollox hija msejsa wkoll fuq konsiderazzjonijiet ta' kredibilità ta' xhieda li l-ewwel qorti għamlet wara li kellha l-okkażjoni tisma' lix-xhieda *viva voce*.
21. Dan l-aggravju huwa għalhekk miċħud.
22. Fit-tielet aggravju l-atturi jgħidu illi l-ewwel qorti "naqset milli tagħmel apprezzament tajjeb tal-elementi tal-*actio manutentionis*, u *cioè* l-pussess u l-molestja". Essenzjalment, dan l-aggravju huwa bħal dak ta' qablu għax imsejjes fuq l-argument illi l-pussess ilu żmien vestit fil-konvenuti u mhux fl-atturi, u illi l-atti ta' molestja li

seħħew qabel dak ta' Novembru 2002 ma kienu atti ta' molestja xejn iżda atti ta' pussess mill-konvenuti fi ħwejjiġhom stess.

23. Tassew illi, kif ġà osservat din il-qorti, hemm konflitt ta' xiehda dwar dawn l-atti ta' pussess jew ta' molestja u wkoll dwar l-art fejn seħħew xi wħud minn dawn l-atti billi l-atturi ma humiex qegħdin jikkontestaw illi hemm art oħra li qiegħda f'idejn il-konvenuti – u li darba kienet imqabbla għandhom – illi iżda ma hijiex l-art li dwarha saret il-kawża tallum.

24. Din il-qorti terġa' tgħid illi ma ssib xejn irraġonevoli, kontradittorju jew manifestament żbaljat fil-konklużjonijiet li waslet għalihom l-ewwel qorti. Il-konvenuti naturalment ma jaqblux mal-interpretazzjonijiet tal-fatti li għamlet l-ewwel qorti, u dwar il-valutazzjonijiet li għamlet dwar liema xiehda għandha toqgħod fuqha. L-ewwel qorti, wara li għamlet dan l-eżerċizzju, sabet illi l-pussess tar-raba' kien f'idejn l-atturi sakemm il-konvenuti f'Novembru tal-2002 neżżgħuhom minn dak il-pussess u din il-qorti ma tarax illi hemm raġunijiet tajbin għala għandha taqleb din id-deċiżjoni tal-ewwel qorti.

25. Dan l-aggravju huwa għalhekk miċħud.

26. L-aħħar aggravju jolqot l-ispejjeż, għax il-konvenuti "jħossu li huma ma għandhomx jiġu kundannati jħallsu l-ispejjeż tenut kont li huma kienu għal kollox ġo ħwejjiġhom u darba fost oħrajn marru l-atturi u daħlu fir-raba' li dejjem kien fil-pussess tagħhom".

27. L-istqarrija li r-raba' "dejjem kien fil-pussess" tal-konvenuti, fid-dawl tal-konsiderazzjonijiet magħmula fuq dwar l-aggravji l-oħra tal-konvenuti, hija għal kollox gratuwita u inkompatibbli mal-konklużjonijiet li waslet għalihom l-ewwel qorti u li taqbel magħhom din il-qorti wkoll.

28. Dawn il-konsiderazzjonijiet juru wkoll illi s-sentenza hija "ġusta fis-sustanza tagħha għall-għanijiet tal-art. 790 tal-Kodiċi ta' Organizzazzjoni u Proċedura Ċivili, u għalhekk l-eċċezzjoni ta' nullità minħabba nuqqas fl-okkju tas-sentenza appellata għandha tiġi wkoll miċħuda[2].

29. Għal dawn ir-raġunijiet il-qorti tiċħad l-appell u tikkonferma f'kollox is-sentenzi appellati, u tiċħad ukoll l-

---

[2] Ara para. 8, *supra*.

eċċezzjoni ta’nullità minħabba nuqqas fl-okkju tas-sentenza, bl-ispejjeż taż-żewġ istanzi kontra l-konvenuti appellanti.

< Sentenza Finali >

--------------------------------TMIEM--------------------------------